

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ВАСИЛЬЄВА Тетяна Станіславівна

УДК 347.454

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
Бандурка Олександр Маркович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, ректор

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Кузніченко Сергій Олександрович,
Кримський юридичний інститут Одеського
державного університету внутрішніх справ,
заступник начальника з наукової роботи;

кандидат юридичних наук
Волкович Олена Юріївна,
Херсонський юридичний інститут Харківського
національного університету внутрішніх справ,
доцент кафедри адміністративного права та
адміністративної діяльності.

Захист відбудеться 24 червня 2011 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

Автореферат розісланий 20 травня 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розбудова державності в Україні та формування ринкових відносин супроводжуються ускладненням процесів у соціальній, економічній і політичній сферах суспільного розвитку. За таких умов важлива роль відводиться державі, яка за допомогою певного інструментарію втілює в життя конституційні принципи свободи особи, приватної власності, підприємництва, справедливості, гуманізму, що є головною умовою формування ринкової економіки, громадянського суспільства, демократичної, соціальної, правової держави. З огляду на дуже швидкий розвиток відносин у сфері господарювання, виникнення нових об'єктів та суб'єктів зазначених правовідносин у сучасній правовій системі України виникає необхідність застосування такої юридичної форми, як правовий режим. Дане правове явище було відоме юриспруденції ще на етапі її становлення, але нині воно стало більш актуальним для застосування. Фактично правовий режим стає особливим правовим інструментом законодавця при формуванні правової системи у сфері господарської діяльності. Встановлення такого правового явища здійснюється законодавцем із певних підстав при особливому порядку створення, зміни та припинення господарської діяльності та у деяких випадках особливому порядку функціонування.

Важливе місце у забезпеченні цих вимог має адміністративно-правовий режим господарської діяльності. Його дієвість, результативність та ефективність забезпечуються такою організацією роботи уповноважених органів публічної влади, досконалим правовим регулюванням, застосуванням заходів і засобів адміністративно-правового впливу, які б дозволяли реалізувати призначення господарської діяльності, та спрямуванням її на забезпечення економічної безпеки держави.

З метою визначення єдиних і загальних елементів адміністративно-правового режиму господарської діяльності постійно приймаються нормативно-правові акти різної юридичної сили. Мета, що ставиться при визначенні необхідності прийняття того чи іншого акта, здебільшого реалізується лише частково, оскільки до уваги беруться лише окремі елементи адміністративно-правового режиму господарської діяльності. Як наслідок, нормативно-правовому регулюванню питань здійснення господарської діяльності притаманні як численні прогалини, так і колізії. Такий підхід щодо вивчення окремих локальних проблем господарської діяльності не дозволив сьогодні визначити ті системні проблеми, існування яких обумовило низьку ефективність адміністративно-правового режиму господарської діяльності, його недостатність з точки зору виконання загальнодержавного завдання – забезпечення економічної безпеки.

Вказане актуалізує необхідність проведення наукового пошуку у напрямку формування шляхів удосконалення адміністративно-правового режиму господарської діяльності, що

забезпечує реалізацію прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб у відповідних відносинах.

У наукових дослідженнях з адміністративного права вивченню такого явища, як адміністративно-правовий режим господарської діяльності, приділялось недостатньо уваги. Загальні питання визначення правового режиму, в тому числі й адміністративно-правового, були розкриті в роботах В. Б. Авер'янова, С. С. Алексєєва, О. М. Бандурки, Д. М. Бахраха, Ю. П. Битяка, В. В. Зуй, Ю. М. Козлова, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюка, О. П. Коренєва, О. О. Крестянінова, С. О. Кузніченко, А. В. Малька, Н. І. Матузова, В. Я. Настюка, В. П. Петкова, І. С. Розанова, Ю. А. Тихомирова, М. М. Тищенко. Загальнотеоретичні дослідження питань адміністративно-правового регулювання господарської діяльності представлені сучасними роботами О. Ф. Андрійко, О. Ю. Волкович, Л. Р. Грицаєнко, М. В. Ковальової, Т. М. Кравцової, А. С. Ластовецького, І. Д. Пастуха, О. П. Рябченко, Н. О. Саніахметової, Л. В. Шестак, А. І. Шпомер та ін. Праці зазначених авторів можуть служити добрим науковим підґрунтям для подальших досліджень адміністративно-правового режиму господарської діяльності.

Таким чином, недостатність розробок на теоретичному рівні, наявність правових проблем визначили необхідність проведення комплексного дослідження сутності та структури адміністративно-правового режиму господарської діяльності та обумовили вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до Концепції адміністративної реформи в Україні, схваленої Указом Президента України від 22.07.1998 № 810/98; Концепції Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 березня 2011 р. № 219-р; Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», затвердженої Президентом України від 02.06.2010 р. та на виконання Резолюції 1549 (2007) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інституцій в Україні», плану дій Україна-Європейський Союз у частині, що стосується спрощення адміністративних процедур, а також п. 19.9 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2011-2014 рр., схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ від 28 грудня 2010 р.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у встановленні сутності, структури та видів адміністративно-правового режиму господарської діяльності, змісту окремих процедур його здійснення і на цій основі вирішення спірних питань реалізації адміністративно-правових норм, якими врегульовані відносини у сфері здійснення господарської діяльності, а також у розробленні науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо

вдосконалення чинного законодавства для забезпечення балансу загальнодержавних інтересів та інтересів суб'єктів господарювання.

Зазначена мета зумовлює постановку та виконання наступних завдань:

- сформулювати поняття та розкрити сутність адміністративно-правового режиму господарської діяльності;
- визначити структуру адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні;
- здійснити класифікацію адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні з метою узагальнення та ефективного застосування на практиці;
- окреслити процедуру державної реєстрації суб'єктів господарської діяльності, здійснити її групування за етапами і стадіями, визначити особливості;
- систематизувати процедури ліцензування, патентування та квотування господарської діяльності в Україні та виділити їх особливості;
- виділити процедури стандартизації та сертифікації у сфері господарювання в Україні та охарактеризувати як один із напрямків адміністративно-правового режиму господарської діяльності;
- на підставі вивчення закордонного досвіду здійснення окремих видів господарської діяльності розробити напрями адаптації його до вітчизняної системи господарювання;
- розробити конкретні пропозиції щодо усунення існуючих прогалин і колізій в адміністративному законодавстві України з метою забезпечення дієвості адміністративно-правового режиму господарської діяльності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері господарської діяльності.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий режим господарської діяльності в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування обумовлюється системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат (підрозділи 1.1, 1.2). Для визначення видів адміністративно-правового режиму господарської діяльності використовувались методи аналізу та синтезу (підрозділ 1.3). Структурно-логічний метод застосовано для систематизації напрямів та процедур здійснення окремих складових адміністративно-правового режиму господарської діяльності (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3). За допомогою статистичного методу і документального аналізу встановлено недоліки правового регулювання господарської діяльності та можливі шляхи вдосконалення зазначеної діяльності (підрозділ 3.1). Порівняльно-правовий метод застосовувався для проведення аналізу діючого законодавства в Україні, яке регулює

господарську діяльність та зарубіжний досвід здійснення окремих видів господарської діяльності (підрозділ 3.2).

Теоретичну основу роботи становлять наукові праці вчених-юристів, які досліджували проблеми розвитку науки адміністративного права, зокрема К. К. Афанасьєва, А. С. Васильєва, О. В. Джафарової, Є. В. Додіна, В. В. Галунько, Д. П. Калаянова, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, В. К. Колпакова, К. Б. Левченко, Н. П. Матюхіної, Р. С. Мельника, С. В. Петкова, Д. В. Приймаченко, О. Ю. Синявської, В. К. Шкарупи, Х. П. Ярмачі та ін.

Нормативним підґрунтям роботи є Конституція України, чинні законодавчі та інші нормативно-правові акти, норми яких визначають повноваження органів публічної влади у сфері господарювання. Інформаційну та емпіричну базу дослідження становлять аналітичні матеріали до законів України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про дозвільну діяльність у сфері господарської діяльності», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», звіти органів публічної влади, які мають дозвільні, контрольні та наглядові повноваження в зазначеній сфері.

Наукова новизна одержаних результатів визначається сучасною постановкою проблеми, застосуванням відповідного теоретико-методологічного апарату та практики реалізації норм чинного адміністративного законодавства у сфері господарської діяльності. Робота є одним із перших в Україні комплексних досліджень, присвячених визначенню сутності, структури та видів адміністративно-правового режиму господарської діяльності.

У результаті проведеного дослідження автором сформульовано висновки, рекомендації і пропозиції, які відповідають вимогам наукової новизни, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано наявність широкого і вузького значення адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні;

– виділені основні ознаки, притаманні адміністративно-правовому режиму господарської діяльності: 1) основною метою є забезпечення безпеки особи та економічної безпеки держави; 2) встановлюється виключно законодавчими актами і забезпечується примусовою силою держави; 3) є загальнообов’язковим; 4) регулює певну групу правовідносин у сфері господарювання; 5) є особливим порядком правового регулювання, що складається з сукупності юридичних засобів і характеризується складовими, які надають особливу направленість правовому регулюванню – імперативну; 6) створює певний ступінь сприяння чи перешкод для задоволення інтересів суб’єктів господарювання; 7) обов’язкова участь органів публічної влади, які мають повноваження у сфері господарювання; 8) наявність заходів адміністративного впливу.

удосконалено:

– поняття адміністративно-правового режиму господарської діяльності, під яким слід розуміти встановлену законодавством сукупність адміністративно-правових засобів, процедур, правил діяльності суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, дій чи поведінки останніх щодо реалізації ними своїх прав у сфері виготовлення та реалізації продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність, нагляд за дотриманням встановлених правил з метою забезпечення економічної та особистої безпеки та зміцнення економічного зростання громадян і держави в цілому;

– положення про структуру адміністративно-правового режиму господарської діяльності, яка включає наступні елементи: мета, призначення, об'єкт та метод правового регулювання, принципи, способи здійснення процесуальних дій, гарантії забезпечення господарської діяльності, правовий статус суб'єктів зазначеної діяльності;

– систему принципів як одного з елементів адміністративно-правового режиму господарської діяльності, до яких віднесено: 1) загальносистемні принципи; 2) принципи здійснення господарської діяльності, або особливі принципи; 3) принципи господарської діяльності у різних сферах життєдіяльності людини щодо створення належного стану економічної безпеки, або спеціальні принципи;

дістали подальшого розвитку:

– класифікація юридичних гарантій законності як структурний елемент адміністративно-правового режиму господарської діяльності. Систему юридичних гарантій адміністративно-правового режиму господарської діяльності становлять: а) загальні гарантії; б) гарантії діяльності органів публічної влади у сфері господарювання; в) гарантії суб'єктів господарювання; г) гарантії третіх осіб;

– характеристика адміністративних процедур окремих напрямків адміністративно-правового режиму господарської діяльності, які потребують удосконалення в першу чергу: 1) державна реєстрація суб'єктів господарювання; 2) ліцензування, квотування та патентування господарської діяльності; 3) сертифікація та стандартизація господарської діяльності;

– визначення стадій адміністративної процедури з ліцензування, патентування та квотування господарської діяльності в Україні: 1) стадія подання суб'єктом господарювання заяви до органу публічної влади, який має відповідні дозвільні повноваження; 2) стадія перевірки, вивчення, розгляду матеріалів справи з метою підготовки та прийняття рішення; 3) видання дозвільного документа; 4) контрольна стадія;

– визначення напрямків використання зарубіжного досвіду здійснення правового регулювання окремих видів господарської діяльності, який варто запроваджувати з урахуванням низки елементів;

– положення про необхідність уніфікації адміністративних процедур з ліцензування, квотування, патентування, реєстрації, сертифікації та стандартизації у сфері господарської діяльності;

– положення про необхідність розроблення конкретних пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання здійснення господарської діяльності шляхом внесення змін до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», Декрету Кабінету Міністрів «Про стандартизацію і сертифікацію» та ряду інших нормативно-правових актів.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертації положення, висновки і пропозиції можуть бути використані:

– у законотворчій діяльності – для удосконалення чинного законодавства, норми якого регулюють здійснення господарської діяльності, та при розробленні нових нормативно-правових актів;

– у правозастосовній діяльності – з метою покращання практичної діяльності органів публічної влади щодо реалізації адміністративно-правового режиму господарської діяльності;

– у наукових дослідженнях – як основа для подальшого розроблення питань адміністративно-правового режиму господарської діяльності;

– у навчальному процесі – під час викладання дисципліни «Адміністративне право» в юридичних вузах, у ході підготовки лекцій і навчальних посібників із даної проблеми.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалась за розділами і в цілому на спільному засіданні кафедр адміністративного права та процесу, адміністративної діяльності ОВС та адміністративного права Харківського національного університету внутрішніх справ. Основні теоретичні положення й висновки дисертації також обговорювались на науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених» (м. Харків, 2011 р.), на міжнародній науково-практичній конференції «Перші зимові юридичні читання» (м. Кіровоград, 2011 р.), на всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми юридичної науки очима молодих вчених» (м. Донецьк, 2011 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені у трьох статтях, які оприлюднені у фахових виданнях з юридичних наук та матеріалах наукових повідомлень на трьох науково-практичних конференціях.

Структура дисертації визначена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків до роботи, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 198 сторінок, з них основний текст займає 177 сторінок, список використаних джерел (211 найменувань) – 21 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначається її зв'язок з науковими планами та програмами, окреслюються мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, вказується на наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наводяться відомості щодо апробації та публікації результатів дослідження.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади адміністративно-правового режиму господарської діяльності» складається з трьох підрозділів, в яких досліджуються поняття, ознаки, структура та види адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні.

У підрозділі 1.1 *«Поняття та сутність адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні»* з метою окреслення поняття адміністративно-правового режиму господарської діяльності проаналізовано зміст термінів «правовий режим», «адміністративно-правовий режим» та «адміністративно-правовий режим господарської діяльності» в науковій літературі. Відсутність єдності поглядів дослідників у визначенні даного поняття пов'язана, насамперед, зі складністю цього правового явища, науковці ж характеризують різні його аспекти. Підкреслено, що сутність та зміст певного адміністративно-правового режиму залежить від об'єкта правового регулювання. Доведено, що господарська діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання – явище полісистемне. У ньому переплітається сукупність економічних, юридичних та соціальних чинників. Виділено ознаки господарської діяльності, які безпосередньо впливають на визначення сутності та змісту адміністративно-правового режиму господарської діяльності. Підкреслено, що складність господарської діяльності полягає в її комплексному характері, який проявляється в збереженні публічного та приватного інтересу. Зазначено, що адміністративно-правовий режим господарської діяльності можна розглядати в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні адміністративно-правовий режим господарської діяльності є підгалуззю адміністративного права. У вузькому розумінні – це встановлена законодавством сукупність адміністративно-правових засобів, процедур, правил діяльності суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, дій чи поведінки останніх щодо реалізації ними своїх прав у сфері виготовлення та реалізації продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність, нагляд за дотриманням встановлених правил з метою забезпечення економічної та особистої безпеки та зміцнення економічного зростання громадян і держави в цілому тощо.

У підрозділі 1.2 *«Структура адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні»* на основі проведеного аналізу правової природи та сутності адміністративно-правового режиму господарської діяльності доведено, що він складається з певного кола елементів, до яких входять: мета встановлення правового режиму, правові принципи, об'єкт адміністративно-

правового регулювання, метод правового регулювання, органи публічної влади та їх правовий статус, процесуальні дії, гарантії забезпечення господарської діяльності. Особлива увага приділена розгляду мети встановлення адміністративно-правового режиму господарської діяльності, принципам та гарантіям забезпечення здійснення господарської діяльності тощо. Доведено, що принципи як один з елементів адміністративно-правового режиму господарської діяльності становлять базові ідеї, положення, обумовлені метою і завданнями, які стоять перед адміністративно-правовим режимом господарської діяльності та стосуються всіх напрямків його реалізації, визначають організаційні основи побудови системи та умови її функціонування, правові й моральні норми поведінки посадових осіб у ході реалізації ними своїх повноважень у сфері господарської діяльності. Розглянуті гарантії забезпечення здійснення господарської діяльності в Україні, які являють собою не тільки правові норми, юридичну діяльність, але і спеціально вироблені державою і передбачені законом засоби (наприклад, у виді юридичної відповідальності), а також способи забезпечення законності (прокурорський нагляд, державний, судовий та громадський контроль).

У підрозділі 1.3 *«Види адміністративно-правового режиму господарської діяльності»* було досліджено теоретичні та законодавчі підстави класифікації останнього. Виділення видів адміністративно-правового режиму господарської діяльності ґрунтується на встановленні критеріїв (ознаках, підставах), які можуть бути покладені в основу групування найбільш типових за сутністю відносин у сфері господарювання, що є об'єктом адміністративно-правового регулювання. Проблема при цьому полягає у відсутності в науці адміністративного права єдиних усталених підходів як до класифікації адміністративно-правових режимів, так і до критеріїв, які мають бути покладені в основу класифікації адміністративно-правового режиму господарської діяльності.

Виділено критерії класифікації адміністративно-правового режиму господарської діяльності: 1) отримання прибутку (некомерційна господарська діяльність та підприємництво); 2) форма власності (публічна власність та приватна); 3) засоби правового регулювання; 4) напрямки економічної політики держави (структурно-галузевий, інвестиційний, інституційний, ціноутворення, антимонопольно-конкурентний, бюджетний, податковий, валютний, грошово-кредитний, зовнішньоекономічний) тощо.

Розділ 2 «Окремі напрямки реалізації адміністративно-правового режиму господарської діяльності» містить три підрозділи, в яких науковому аналізу піддані адміністративні процедури, пов'язані з державною реєстрацією суб'єктів господарювання, ліцензування, квотування, патентування, сертифікації та стандартизації тощо.

У підрозділі 2.1 *«Державна реєстрація суб'єктів господарювання»* акцентується увага на тому, що ця діяльність є формою державного регулювання господарської діяльності, якій

притаманні наступні ознаки: 1) предметом даних відносин є організація і контроль за господарською діяльністю; 2) здійснюються такі відносини певним суб'єктом – органом публічної влади, повноваження якого визначені чинним законодавством; 3) це цілеспрямована діяльність, оскільки метою її здійснення є реалізація державної політики щодо засвідчення факту створення або припинення суб'єкта господарювання, має юридичне значення; 4) є владною публічно-управлінською діяльністю; 5) реалізується у правозастосовній формі.

Дисертантом на підставі аналізу теоретичних та практичних засад реалізації окремого напрямку адміністративно-правового режиму господарської діяльності – державної реєстрації суб'єктів господарювання сформульовано його визначення, а саме: це урегульовані адміністративно-правовими нормами суспільні відносини, що виникають у процесі діяльності органів публічної влади щодо організації та контролю за господарською діяльністю. Доведено, що державна реєстрація суб'єктів господарювання не належить до дозвільної діяльності, оскільки виступає тільки необхідною передумовою для її здійснення.

У підрозділі 2.2 «Ліцензування, патентування та квотування у господарській діяльності в Україні» розглядаються основні засоби регулюючого впливу держави на діяльність господарюючих суб'єктів, які спрямовані на забезпечення єдиної державної політики в цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів.

Доведено, що зміст ліцензійної діяльності як окремого напрямку адміністративно-правового режиму господарської діяльності включає наступне: суб'єкти господарювання зобов'язані одержати ліцензію; тільки з моменту одержання такої ліцензії вони мають право здійснювати певний вид господарської діяльності; конкретний перелік видів такої діяльності визначається ліцензією; на суб'єкта господарювання покладається обов'язок дотримуватися ліцензійних умов, а також виконувати інші обов'язки, переважно публічно-правового характеру.

Обґрунтовано, що відповідно до законодавства певні види підприємницької діяльності потребують отримання торгового патенту, котрий являє собою державне свідоцтво з обмеженим строком дії на провадження певного виду підприємницької діяльності та користування яким передбачає своєчасне внесення до бюджету відповідного збору. Торгові патенти класифіковано залежно від: 1) виду підприємницької діяльності (торговельна діяльність у пунктах продажу товарів; діяльність з надання платних побутових послуг; торгівля валютними цінностями; діяльність у сфері розваг); 2) виду торговельної діяльності (загальні та пільгові патенти); 3) строку дії торгового патенту.

Досліджено такий засіб впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, як квотування або встановлення граничного обсягу (квоти) виробництва чи обігу (включаючи експорт та імпорт) певних товарів і послуг, який встановлюється на певний строк та передбачений

діючим законодавством. Виділяють: глобальні квоти; групові квоти; індивідуальні квоти. За кожним видом товарів може встановлюватися лише один вид квоти. Квотування здійснюється шляхом встановлення режиму видачі індивідуальних ліцензій, причому загальний обсяг експорту (імпорту) за цими ліцензіями не повинен перевищувати обсягу встановленої квоти.

У *підрозділі 2.3 «Стандартизація та сертифікація у сфері господарської діяльності»* розглянуті відповідні процедури. Доведено, що процедура стандартизації – це урегульована нормами адміністративного права діяльність, направлена на розроблення і встановлення вимог, норм, правил, характеристик, як обов’язкових для виконання, так і таких, що рекомендуються, що забезпечує право споживача на придбання товарів належної якості за прийнятну ціну, а також право на безпеку і комфортність праці. Виділено загальні цілі стандартизації, які впливають зі змісту поняття, зокрема до них відносять: 1) розроблення норм, вимог, правил, що забезпечують безпеку продукції, робіт, послуг для життя і здоров’я людей, навколишнього середовища тощо; 2) сумісність і взаємозамінність виробів; 3) якість продукції, робіт і послуг відповідно до рівня розвитку науково-технічного прогресу; 4) достовірність і єдність вимірювання тощо. Конкретні цілі стандартизації належать до певної сфери діяльності, галузі виробництва товарів і послуг, того або іншого виду продукції, підприємства.

Об’єктом стандартизації є продукція, процес або послуга, для яких розробляють ті або інші вимоги, характеристики, параметри, правила. Стандартизація може стосуватися або об’єкта в цілому, або його окремих складових. Виділено міжнародну стандартизацію та національну. Національна стандартизація здійснюється на різних рівнях: 1) державному, 2) галузевому, 3) науково-технічних та інженерних товариств і спілок, 4) підприємств. Процедура стандартизації закінчується прийняттям спеціальної нормативно-технічної документації. Основними її видами є стандарти і технічні умови – документи, що містять обов’язкові норми якості виробу і засоби їх досягнення. Стандарти і технічні умови – це документи, які не належать до дозвільних. Сучасні напрямки удосконалення стандартизації зводяться до розроблення державних і міжнародних стандартів не на кожний конкретний виріб, а групи однорідної продукції, а також включення до них обмеженої кількості показників, що характеризують найбільш суттєві якісні характеристики. Обґрунтовано, що це дасть можливість істотно зменшити кількість одночасно функціонуючих стандартів, спростити їх зміст і здешевити весь процес стандартизації.

Процедура сертифікації – це урегульована нормами адміністративного права діяльність, що здійснюється уповноваженим державним органом, який вчиняє перевірку та документально (шляхом видачі сертифіката відповідності) підтверджує відповідність продукції системам управління якістю, системам управління охороною праці, системам управління персоналом та іншим установленим законодавством вимогам, що діють на території України. Виділено види сертифікації: обов’язкова сертифікація – для виробленої або імпортованої продукції, що входить у

список обов'язкової сертифікації та здійснюється тільки за показниками безпеки. Добровільна сертифікація – для підвищення конкурентоспроможності товару з метою рекламування продукції, освоєння нових ринків збуту, формування і підтримки іміджу фірми, а також коли цього вимагають умови контракту на поставку продукції. Доведено, що процедура сертифікації закінчується прийняттям відповідного документа (сертифіката відповідності), який не є документом дозвільного характеру. Обґрунтовано, що сертифікат відповідності виступає передумовою для виникнення певних правовідносин у сфері господарювання.

Розділ 3 «Шляхи удосконалення адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні» складається з двох підрозділів, присвячених з'ясуванню напрямків розвитку правового регулювання та можливості адаптації зарубіжного досвіду здійснення окремих видів господарської діяльності.

У підрозділі 3.1 «Напрямки оптимізації адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні» сформульовано конкретні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-правового режиму господарської діяльності. Зокрема запропоновано вжити низку заходів, які будуть спрямовані на усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, а саме: 1) спрощення процедури започаткування, ведення та припинення господарської діяльності; 2) запровадження державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців в електронному вигляді з використанням електронного цифрового підпису, а також забезпечення переходу на електронну систему постановки на облік суб'єктів господарської діяльності; 3) вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює створення та функціонування об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва, відповідно до норм і стандартів ЄС; 4) упорядкування та спрощення процедури отримання документів дозвільного характеру; 5) законодавче визначення вичерпного переліку документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності та його суттєвого скорочення відповідно до спрощених процедур шляхом прийняття Закону України «Про перелік документів дозвільного характеру»; 6) розширення застосування декларативного принципу та запровадження принципу мовчазної згоди при започаткуванні та провадженні господарської діяльності; 7) перехід на засади міжнародного досвіду в системі технічного регулювання та ринкового нагляду; 8) забезпечення належного рівня захисту прав споживачів шляхом приведення законодавства України у відповідність до вимог європейського законодавства.

У підрозділі 3.2 «Зарубіжний досвід правового регулювання окремих видів господарської діяльності та можливість його адаптації в Україні» зазначено, що одним зі шляхів вирішення вищеназваних проблем є використання зарубіжного досвіду правового регулювання окремих видів господарської діяльності. Наголошено на тому, що у вітчизняній науковій літературі такий досвід вивчався як у теоретичному, так і в практичному аспектах, проте дослідження стосувались

переважно законодавства країн з розвинутою економікою, адаптація досвіду яких в Україні повинна бути здійснена з урахуванням політичного, економічного та науково-технічного розвитку суспільства. Проаналізовано досвід правового регулювання господарської діяльності залежно від правових систем романо-германської та англосаксонської держав. Виділено дві групи правових норм, що регулюють господарську діяльність у зарубіжних країнах. До першої групи входять норми, які забезпечують оперативне регулювання господарської діяльності. Здебільшого вони містяться в підзаконних нормативних актах, але іноді зустрічаються і в законах. До другої групи входять норми, що забезпечують стратегічне регулювання господарської діяльності. Від оперативного регулювання стратегічне відрізняється більшою стабільністю, довготривалою дією та іншими якостями, що дозволяють регулювати господарську діяльність незалежно від поточних змін в економіці.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання визначення сутності, структури та видів адміністративно-правового режиму господарської діяльності, у результаті чого отримані такі найважливіші результати.

1. На підставі аналізу існуючих у науковій літературі поглядів щодо сутності нових комплексних галузей права, які наразі ще формуються, обґрунтовується позиція, що за своїм змістом вони фактично є масштабними адміністративно-правовими режимами. Доведено, що адміністративно-правовий режим господарської діяльності має законодавче закріплення, охоплює широку сферу правовідносин у сфері господарської діяльності та є структурно-функціональною, невід’ємною складовою адміністративного права.

2. При визначенні адміністративно-правового режиму господарської діяльності недостатньо акцентувати увагу лише на застосуванні адміністративно-правових засобів регулювання. Слід також мати на увазі, що реалізація того чи іншого адміністративно-правового режиму пов’язана з досягненням визначених цілей, досить часто обумовлена наявністю певних обставин або специфікою відповідної сфери суспільних відносин. Разом з цим реалізація адміністративно-правового режиму обумовлює і чітку визначеність та порядок дій суб’єктів правовідносин, котрі виникають у сфері господарювання.

3. Адміністративно-правовий режим господарської діяльності є структурно-функціональним з усіма властивими йому рисами, до яких належать: 1) призначення і мета режиму; 2) публічно-правовий характер; 3) розподіл предметів відання й повноважень між органами публічної влади у сфері господарювання; 3) система органів публічної влади у сфері господарювання і порядок їхнього функціонування та взаємодії; 4) повноваження органів публічної влади у сфері господарювання;

4. Зміст адміністративно-правового режиму господарської діяльності розкривається через низку елементів. Це передусім мета встановлення правового режиму, правові принципи, об'єкт адміністративно-правового регулювання, метод правового регулювання, процесуальні дії, гарантії забезпечення господарської діяльності, органи публічної влади та їх правовий статус.

5. Одним зі структурних елементів адміністративно-правового режиму господарської діяльності визначено гарантії законності господарської діяльності. Їх призначення – захист від зловживань владою з боку посадових осіб органів публічної влади. Ці гарантії, закріплені правовими нормами, можуть виступати у вигляді принципів, прав, обов'язків, юридичних фактів, певної діяльності і способів її здійснення, а також створюють умови для того, щоб дії та рішення (поведінка) були правомірними і могли бути використані тією чи іншою мірою всіма учасниками правовідносин у сфері господарювання.

6. Підвидами адміністративно-правового режиму у сфері господарювання залежно від функцій підприємництва є: 1) правовий режим використання ресурсів (матеріальних, природних, трудових, фінансових); 2) правовий режим організації ведення господарської діяльності (сплата податків та обов'язкових платежів, захист економічної конкуренції, захист прав споживачів тощо); 3) правовий режим дотримання спеціальних умов здійснення окремих видів господарської діяльності (ліцензійно-дозвільні умови); 4) правовий режим здійснення окремих операцій.

7. Процедурі державної реєстрації суб'єктів господарювання як окремому напрямку адміністративно-правового режиму господарської діяльності властиві такі складові: 1) зміст певної адміністративної процедури; 2) структура адміністративної процедури; 3) принципи здійснення; 4) джерела правового регулювання.

8. Адміністративну процедуру державної реєстрації суб'єктів господарювання поділено на: 1) процедури реєстрації створення суб'єктів господарської діяльності; 2) процедури реєстрації внесення змін до Єдиного державного реєстру; 3) процедури реєстрації припинення суб'єкта господарювання. У рамках кожної групи виділені процедури залежно від: 1) бажаного статусу заявника; 2) статусу державного реєстратора; 3) підстав виникнення тощо.

9. До об'єктів ліцензування слід віднести власне господарську діяльність і окремі господарські операції, які мають однократну дію і кількісні ознаки.

Ознаками ліцензування, патентування та квотування господарської діяльності в Україні як виду дозвільної діяльності виділено наступні: 1) об'єктом є економічна безпека, предметом – безпека особи; 2) ця діяльність є цілеспрямованою; 3) має організаційно-розпорядчий характер; 4) є публічно-управлінською діяльністю; 5) здійснюється уповноваженими органами публічної влади, повноваження якого встановлені чинним законодавством.

10. Доведено, що державна реєстрація суб'єктів господарювання, стандартизація та сертифікація у сфері господарської діяльності не належить до дозвільної діяльності, оскільки

внаслідок їх здійснення відбувається легалізація суб'єкта, який реєструється, підтвердження якості та відповідності товару чи послуги, тобто є передумовою, а не наділенням суб'єкта господарювання певними правами.

11. Аналіз світового досвіду свідчить, що практично в усіх розвинутих країнах держава бере активну участь у регулюванні господарської діяльності. Це проявляється у комплексі заходів, кількість і ступінь яких визначається динамікою розвитку господарських відносин та поєднанням саморегулювання конкурентного ринку із заходами адміністративно-правового характеру.

12. З метою вдосконалення адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні запропоновано два види заходів: організаційні, спрямовані на оптимізацію відносин у сфері господарювання, та правові, які стосуються внесення змін до законодавства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Васильєва Т. С. Господарська діяльність як об'єкт адміністративно-правового режиму / Т. С. Васильєва // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 169–174 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11vtcapr.pdf>.

2. Васильєва Т. С. Ліцензування господарської діяльності як окремий напрямок адміністративно-правового режиму / Т. С. Васильєва // Право і безпека. – 2011. – № 1 (38). – С. 110–115.

3. Васильєва Т. С. Структура адміністративно-правового режиму господарської діяльності / Т. С. Васильєва // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2011. – № (52). – С. 221–227.

4. Васильєва Т. С. Щодо визначення поняття «адміністративно-правовий режим господарської діяльності» / Т. С. Васильєва // Актуальні проблеми юридичної науки очима молодих вчених : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 25 лютого 2011 р.). – Донецьк : Цифрова друкарня, 2011. – Ч. 1. – С. 236–239.

5. Васильєва Т. С. Принципи як структурний елемент адміністративно-правового режиму господарської діяльності / Т. С. Васильєва // Перші зимові юридичні читання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 18-19 березня 2011 р.). – Кіровоград, 2011. – С. 377–380.

6. Васильєва Т. С. Забезпечення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб в умовах адміністративно-правового режиму господарської діяльності / Т. С. Васильєва // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 травня 2011 р.). – Х. : Вид-во ХНУВС, 2011. – С. 102–104.

АНОТАЦІЇ

Васильєва Т. С. Адміністративно-правовий режим господарської діяльності в Україні. –

Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2011.

Дисертацію присвячено з'ясуванню сутності та змісту адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні, а також теоретичним та практичним проблемам його реалізації. Застосування наукового підходу «від загального до конкретного», дозволило дійти обґрунтованого висновку про те, що адміністративно-правовий режим господарської діяльності в Україні має законодавче закріплення, охоплює широку сферу господарських правовідносин та є структурно-функціональною, невід'ємною складовою адміністративного права. Визначено ознаки, притаманні адміністративно-правовому режиму господарської діяльності, та надана його класифікація. Виокремлено та охарактеризовано окремі напрямки реалізації адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні, зокрема: 1) державна реєстрація суб'єктів господарювання; 2) ліцензування, квотування та патентування у сфері господарської діяльності; 3) стандартизація та сертифікація у сфері господарської діяльності.

Визначено напрямки оптимізації адміністративно-правового режиму господарської діяльності в Україні. На основі вивчення зарубіжного досвіду правового регулювання окремих видів господарської діяльності окреслено перспективні напрямки та можливості адаптування їх до вітчизняної системи господарювання.

Ключові слова: адміністративно-правовий режим, господарська діяльність, процедура, державна реєстрація суб'єктів господарювання, ліцензування, квотування, патентування, сертифікація, стандартизація.

АННОТАЦИЯ

Васильева Т. С. Административно-правовой режим хозяйственной деятельности в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2011.

Диссертация посвящена решению научной задачи о сущности административно-правового

режима хозяйственной деятельности в Украине. В первом разделе исследуется понятие, основные черты, структура и классификация административно-правового режима хозяйственной деятельности, что дало возможность рассмотрения данного правового явления в широком и узком смысле. Использование научного подхода «от общего к частному» позволило прийти к обоснованному выводу о том, что административно-правовой режим хозяйственной деятельности имеет законодательное закрепление, охватывает широкую сферу хозяйственных правоотношений и является структурно-функциональной, неотъемлемой частью административного права. Особое внимание уделено структурным элементам административно-правового режима хозяйственной деятельности, среди которых выделены: цель, принципы, объект и метод правового регулирования, процессуальные действия, гарантии, нормы, которые определяют полномочия органов публичной власти, и их правовой статус.

На основании избранного критерия были выделены и исследованы отдельные направления реализации административно-правового режима хозяйственной деятельности, которые нуждаются в первоочередном усовершенствовании, а именно: процедура государственной регистрации субъектов хозяйствования; процедура лицензирования, патентирования, квотирования; процедуры сертификации и стандартизации. Выделены стадии административной процедуры по лицензированию, патентированию и квотированию хозяйственной деятельности в Украине: 1) обращение субъекта хозяйствования в орган публичной власти, который имеет разрешительные полномочия; 2) проверка, изучение, рассмотрение материалов дела с целью подготовки и принятия решения; 3) выдача разрешительного документа; 4) контрольная стадия.

Установлено, что процедуры государственной регистрации субъекта хозяйствования и процедуры сертификации и стандартизации не относятся к разрешительной деятельности. В третьем разделе диссертации проанализированы теоретико-правовые вопросы оптимизации административно-правового режима хозяйственной деятельности, а также зарубежный опыт.

Обоснованы научно-теоретические выводы и практические предложения, направленные на совершенствование административно-правового режима хозяйственной деятельности в Украине.

Ключевые слова: административно-правовой режим, хозяйственная деятельность, процедура, государственная регистрация субъектов хозяйствования, лицензирование, квотирование, патентирование, сертификация, стандартизация.

SUMMARY

Vasiljeva T. S. Administrative-law regime business activity in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for a candidates degree by specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; finance law,

informational law. – Kharkiv National university of internal affairs, Kharkiv 2011.

Dissertation is devoted to clarify the essence and the content of administrative-law regime business activity in Ukraine, and also to the theoretical and practical problems of its realization. The applying of the scientific approach “from general to concrete”, is allowed to come to the conclusion, that administrative-law regime business activity in Ukraine has the legislative fastening, is envelop the wide sphere of economic dealings and is the structure- functional, integral part of administrative law. It is investigated the features which is inherent to administrative-law regime business activity and is given its classification. The main attention is paid heed to the such structure elements of administrative-law regime business activity like the aim, the principles, the guaranties of legitimacy in the putting into practice of business activity etc.

It is separates and describes the individuals directions of realization the administrative-law regime business activity in Ukraine: 1) the state registration of subjects of business activity; 2) licensing, fixing a quota for and patenting in the sphere of business activity; 3) standardization and certification in the sphere of business activity.

It is determining the directions of optimization the administrative-law regime business activity in Ukraine. On the basis of learning foreign experience of law regulation the separate types of business activity is circled the perspective directions and possibilities of its adaptation to the native system of business activity.

Key words: administrative-law regime, business activity, procedure, the state registration of subjects of business activity, licensing, fixing a quota for, patenteing, certification, standardization.